

Pro možnost srovnání udávám čísla o chmelařských plochách hlavních pěstitelských států v roce 1960.

USA 13.817 ha — sklizeň 417.991 l. c.

ČSSR 8.365 ha — 146.000 l. c.

NSR 8.398 ha — 326.000 l. c.

Jugoslávie 3.847 ha — 119.420 l. c.

V. Británie 8.134 ha — 252.167 l. c.

Poslední údaje o zahraničním obchodě, které jsou zatím k dispozici, zachycují rok 1960: ČSSR vyvezlo 72.721 l. c., NSR 87.310 l. c., Jugoslávie 93.048 l. c., V. Británie 12.416 l. c. a USA 167.341 l. c.

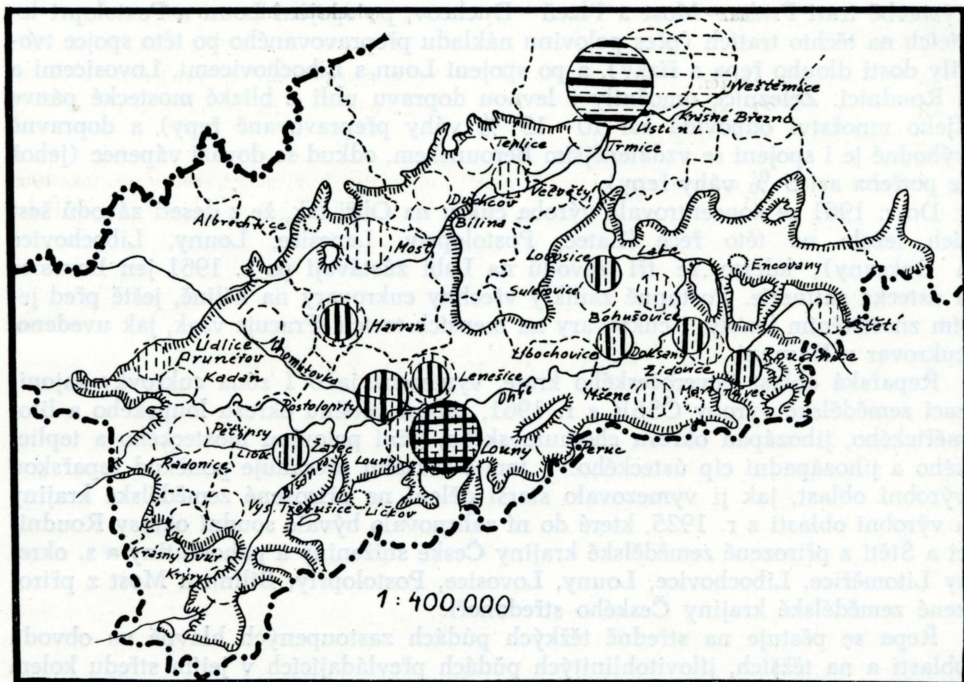
JAROSLAV KOLÁŘ

CUKROVARSKÝ PRŮMYSL SEVEROČESKÉHO KRAJE

Cukrovarský průmysl Severočeského kraje se svojí řepařskou surovinovou základnou tvoří západní část české klasické řepařské a cukrovarské oblasti. Základy severočeského cukrovarnictví byly položeny, nepřihlížíme-li k několika pokusům o výrobu cukru na feudálních velkostatkách v první polovině min. století, v prvním desetiletí jeho druhé poloviny. Z desíti cukrovarů tehdy založených pracují dodnes dva, které jediné byly vybudovány na Ohři (v Postoloprtech) a na Labi (v Lovosicích). Rychlý konjunkturální růst cukrovarů v následujícím období, který vyvrcholil na počátku sedmdesátých let, byl přerušěn krizí r. 1873. Z 18 cukrovarů vzniklých v této době již polovina byla položena na Ohři (6) a Labi (3). Od této doby pracují cukrovary v Libochovicích, Lounech, v Doksanech a v Žatci. Zrušeny byly cukrovary v Kadani a v Bohušovicích a zanikly i oba labské cukrovary v Židovicích a Štětí. V r. 1961 přestal pracovat i poslední labský cukrovar z této doby, Roudnice. V posledních dvou desetiletích 19. stol. dostal severočeský cukrovarnický průmysl nové rysy vybudováním mohutných rafinerií v Ústí n. L., Krásném Březně a v Neštěmicích. Byly orientovány na labskou dopravu a zahraniční trhy (výrazem toho byla účast německého a anglického kapitálu) a jejich surovinová základna přesahovala oblast surovarů na Ohři, Bílině a dolním Labi. Dnes pracuje jen rafinerie v Ústí n. L., jedna ze dvou (druhá je ve Skřivanech) československých suchých rafinerií. Existence těchto velkých rafinerií ovlivnila skladbu severočeského cukrovarského průmyslu, který ve srovnání s ostatními kraji má jen jediný smíšený závod v Lounech. Svoji kapacitou se lounská rafinerie nevyrovnala labským rafineriím, ale patřila k největším smíšeným závodům v Čechách po Čakovcích a Mělníku-Rousovicích.

Z ostatních cukrovarů, které byly založeny do konce 19. stol. byl významný rolnický cukrovar v Lounech a dodnes pracující cukrovary v Lenešicích a v Havrani, jediný to z novějších cukrovarů, který nebyl položen na žádné z řek. Zásobování vodou zůstalo proto trvale jeho problémem, ale tento nedostatek vyrovnala výborná poloha uprostřed velmi produktivního rajónu s vysoce cukernatou řepou.

Posuzujeme-li životnost severočeských cukrovarů v souvislosti s jejich existenčními podmínkami, pak nejpriznivější se ukázala poloha cukrovarů ležících na Ohři. Řeka zajišťovala, zejména v minulosti, dokud nároky ostatního průmyslu na vodu byly menší, dostatek dobré vody (její spotřeba činí asi patnáctinásobek váhy zpracované řepy); při vlastním stavebním umístění továren bylo třeba brát ovšem zřetel k občasným mimořádným výkyvům vodních stavů řeky. Ohře tvoří přirozenou osu celé severočeské řepařské oblasti. Při volbě stanoviště cukrovarů na Ohři uplatnily se proto významně i dopravní vlastnosti této polohy, zejména po

Nejstarší brzy zaniklé cukrovary:

Cukrovary zaniklé do r. 1918, nebo později pracující nepravidelně:

Cukrovary, které pracovaly v roce 1918–1938, event. i později:

Pracující cukrovary (do r. 1961):

Surovárnny:

Průměrná výroba surového cukru za rok v r. 1926/27–1928/29:

Průměrná výroba surového cukru za rok v r. 1958/59–1960/61:

Smíšené závody:

Suché rafinerie:

Průměrná výroba rafinády za rok v r. 1926/27–1928/29:

Průměrná výroba rafinády za rok z rok v r. 1958/59–1960/61:

Hranice: státní
krajské
okresní

Hranice I. zóny rajonizace
cukrovky

Roční výroba méně než 75.000 q

Roční výroba 75.001–150.000 q

Roční výroba rafinády 150.001–250.000 q

Roční výroba rafinády více než 250.000 q

výstavbě tratí Praha—Most a Plzeň—Duchcov, po spojení Loun a Postoloprť ležících na těchto tratích (přes polovinu nákladu přepravovaného po této spojnici tvořily dosti dlouho řepa a řízky), a po spojení Loun s Libochovicemi, Lovosicemi a s Roudnicí. Železnice umožnily i levnou dopravu uhlí z blízké mostecké pánve (jeho množství odpovídá asi 10—15 % váhy přepravované řepy) a dopravně výhodné je i spojení se vzdálenějším Berounskem, odkud se dováží vápenec (jehož je potřeba asi 5 % váhy řepy).

Do r. 1961 se koncentrovala výroba cukru na Ohři tak, že z deseti závodů šest jich leželo na této řece (Žatec, Postoloprty, Lenešice, Louny, Libochovice a Doksany), kdežto ze tří závodů na Labi zůstávají po r. 1961 jen Lovosice a ústecká rafinerie. Postupně zanikly všechny cukrovary na Bílině, ještě před jejich znečištěním fenoly, i cukrovary na menších tocích. Pracuje však, jak uvedeno, cukrovar v Havrani.

Řepařská oblast Severočeského kraje, vymezená jako I zóna cukrovky rajonizací zemědělské výroby ČSSR z r. 1961, zabírá většinu okresu lounského a litoměřického, jihozápad okresu chomutovského, jižní polovinu mosteckého a teplického a jihozápadní cíp ústeckého. V tomto rozsahu přesahuje poněkud řepařskou výrobní oblast, jak ji vymezovalo starší dělení na přirozené zemědělské krajiny a výrobní oblasti z r. 1925, které do ní zahrnovalo bývalé soudní okresy Roudnice a Štětí z přirozené zemědělské krajiny České sníženiny a pahorkatiny a s. okresy Litoměřice, Libochovice, Louny, Lovosice, Postoloprty, Bílinu a Most z přirozené zemědělské krajiny Českého středohoří.

Řepa se pěstuje na středně těžkých půdách zastoupených hlavně na obvodu oblasti a na těžších, jílovitohlinitých půdách převládajících v jejím středu kolem Ohře. Klimatické podmínky oblasti odpovídají požadavkům cukrovky a zajišťují potřebnou termickou konstantu 2 400—2 700° C. Na počátku vegetačního období se teploty pohybují kolem 9° C, stoupají do července do průměrné výšky kolem 19° C a zůstávají dosti vysoké i v následujících dvou měsících, důležitých pro cukernatost. Srážky zůstávají poněkud pod jejich teoreticky požadovaným množstvím na počátku a patrněji na konci vegetačního období.

Podíl orné půdy věnovaný cukrovce i průměrné hektarové výnosy jsou v Severočeském kraji nižší než ve středních a východních Čechách, řepa však mívá největší cukernatost z celých Čech a tím i Československa. Kolísání rozsahu orné půdy osázené cukrovkou a průměrných hektarových výnosů, jako v ostatních Čechách, je ovlivňováno v prvním případě ekonomicky, v druhém přírodními faktory. Hektarové výnosy již od osmdesátých let min. stol. překračovaly optimálně 300 q/ha. Velkou proměnlivost v hektarových výnosech ukázala i poslední léta 1957—1960, kdy celokrajský průměr byl postupně 264,6 q z ha, 293,9 q/ha, 139,0, 320,8 q/ha při sklizni 456 tis. t, 520 tis. t, 247 tis. t a 557 tis. t cukrovky. Vlastní řepařská oblast měla ovšem výnosy vyšší, pak ukazuje např. průměr z r. 1958 pro býv. Ústecký kraj 308,8 q.

Současná rajonizace pěstování řepy vzhledem k jednotlivým cukrovarům přihlíží sice hlavně k dopravním poměrům, ale přes to je třeba někdy překonávat nadměrné vzdálenosti při přesunech řepy do cukrovarů jiných rajónů a při dopravě řepy z přilehlého Rakovnicka, Plzeňska a Karlovarska. Průměrné vzdálenosti, zpravidla od vah, byly 8—10 km, ale extrémně přesahovaly až 50 km hlavně při dopravě řepy do Havraně, Lenešic a Postoloprť.

Při srovnání severočeského cukrovarského průmyslu s celým československým cukrovarnictvím (které tvořila v r. 1960/61 89 cukrovarů, z toho 44 surováren, 43 smíšených závodů a 2 rafinerie), a s krajem Středočeským a Východočeským,

měl Severočeský kraj, jak bylo ukázáno výše, nejméně smíšených závodů, ale polovinu suchých rafinérií. Na 1 smíšený závod, resp. rafinerii připadaly zde 4 surovarny, ve Východočeském kraji 1,5, ve Středočeském 1,8 surovarny a celostátně jen 1 surovarna. Proto také průměrná množství zpracované řepy a vyrobeného surového cukru v jednom závodě v r. 1960/61 byly v Severočeském kraji nejnižší (60.485 t řepy, Středočeský kraj 75.500 t, Východočeský kraj 71.000 t. ČSSR 88.000 t — 8.699 t surového cukru, Středočeský kraj 11.000 t, Východočeský kraj 9.000 t, ČSSR 10.400 t). Ale i v průměrné výrobě rafinády v 1 závodě byl Středočeský kraj s 13.372 tunami značně za celostátním průměrem (18.300 t) a za středními Čechami (21.600 t), ale před východními Čechami (10.900 t), kde byl tento průměr nejnižší, a před Severomoravským krajem (13.000 t).

Ve srovnání se Středočeským a Východočeským krajem bylo v r. 1960/61 zpracováno 14 % řepy (Středočeský kraj 59 %, Východočeský kraj 27 %), vyrobeno přes 20 % surového cukru (Středočeský kraj 57 %, Východočeský kraj 23 %) a kolem 9 % rafinády (střední Čechy 70 %, východní Čechy 21 %). Podíl na celostátním množství u zpracované řepy u Severočeského kraje činil 7 %, u vyrobeného surového cukru 13 % a u rafinády 3 %.

JOSEF BRINKE - DRAHOMÍRA CHROBOKOVÁ

NEKTERÉ OTÁZKY ŽIVOČIŠNÉ VÝROBY SEVEROČESKÉHO KRAJE

Severočeský kraj, plošně nejmenší z krajů (7 810 km²), patří počtem obyvatel (1 133 321) k nejhustěji zalidněným krajům. Na 1 km² zde připadá 145 obyvatel, což značně převyšuje celostátní průměr (105/km²) i průměr českých krajů (122/km²). Z vysoké lidnatosti kraje vyplývá i vysoká spotřeba potravin a značné nároky na zemědělskou výrobu.

Zemědělství nalézá v Severočeském kraji téměř na celém území příznivé půdní i klimatické podmínky. V hospodářství kraje však zemědělství hraje druhořadou úlohu. Z hospodářského hlediska můžeme území kraje rozdělit na dvě základní oblasti: průmyslovou a zemědělskou. Průmyslová oblast zabírá především Severočeskou uhelnou pánev a představuje naši nejrozsáhlejší průmyslovou aglomeraci s 350 000 až 400 000 obyvateli. Táhne se jako pásmo zhruba souběžně se severní horskou hranicí a tvoří ji okresy Chomutov, Most, Teplice a Ústí n. L. Zemědělství tu brání v rozvoji především hustá průmyslová zástavba, rozsáhlé oblasti povrchové těžby a devastovaných půd, hustá komunikační síť apod. Jižně od tohoto průmyslového pásma se táhne nestejně široký pás s převažující výrobou zemědělskou. Ve východní části kraje představované okresy Česká Lípa, Liberec a Jablonec n. N., má vedoucí postavení v zemědělství živočišná výroba, vyznačující se především velkou intenzitou chovu skotu. V ostatních okresech zemědělského pásma, Lounech, Litoměřicích a Děčíně je rozhodující rostlinná výroba, silně zaměřená — především v prvních dvou jmenovaných okresech — na pěstování technických plodin: cukrovky a chmelu. Živočišná výroba je zde mnohem méně intenzivní, což se projevuje především u skotu.

Ve výrobě mléka, vajec, hovězího, telecího a vepřového masa v naturálních ukazatelích je Severočeský kraj na posledním místě v republice. Ve výrobě mléka činí jeho podíl 5 %, ve výrobě vajec téměř 6 %, ve výrobě hovězího a telecího masa 5,5 % a ve vepřovém masu málo přes 5 %, kdežto podíl obyvatelstva činí 8,3 %. Podle těchto ukazatelů, zvláště pokud jde o vepřové maso se Severočeský